

K É T M E G E M L É K E Z É S

BUDAI ÉZSAIÁS

(1766—1841)

Születésének kétszázadik és halálának százhuszonötödik évfordulójára emlékezünk. Két-tős kötelesség rója ránk tehát, hogy a régi magyar nevelésügy, a haladó protestáns-iskolakultúra és tudományosság kimagasló alakjáról e szerény megemlékezés keretében számot adjunk. Nem a teljesség igényével, hiszen BUDAI ÉZSAIÁS tevékenységének sokoldalúsága, munkásságának mélysége monografikus feldolgozásra vár. Különösen tanári működésének a tudós alkotó által igen magas piedesztálra emelt klasszicitása képez gazdag kutatási forrásanyagot. Mert a debreceni kollégium professzorának nevelő egyénisége szerencsésen ötvöződött a klasszika-filológus nagytudományú koncepciójával. Ezért pályájának pedagógiai vonatkozásai legtöbb területen szorosan kapcsolódnak tudományos tevékenységének egyes elemeihez. És így a tanítás, valamint a filológia nála nem választható el élesen egymástól. Még szuperintendens korában sem. Hogy az alábbiakban mégis néhány pontra széttagoljuk működését, azt azért tesszük, hogy ezáltal jobban kiemeljük munkásságának egy-egy területét.

Nagyívű *életpályája* mindvégig a debreceni kollégiumhoz kapcsolódik. Itt kezdi tanulmányait, s 1782-ben, 16 éves korában már aláírja a kollégium törvényeit és ettől kezdve „tógás deák”, akinek a coetus szigora bizonyos szabadságjogokat engedélyez. Mindenekelőtt azonban kötelezővé teszi számára a fekete tóga és a háromszögű kalap viseletét, valamint téli időben a rókatorkos mente hordását. De legfőképpen a kollégium tanulmányi rendjének és fegyelmi életének betartását, ami elég nehéz volt, ha meggondoljuk, hogy Debrecen akkor a latin nyelvű oktatás végig íthoni tanulmányait. Ez a rendszer alsó-, közép- és felsőfokon egyaránt a deákos művelődési eszményen alapult. Az alsótagozat: az elementisták, lectorok, abecedáriusok osztályából, a középső tagozat: a deklinisták, conjugisták, grammatisták, szintaxisták, poéták és rhetorok osztályából,

a felsőtagozat pedig: az egyéves metafizikai, a kétéves filozófiai és a hároméves teológiai évfolyamokból állott. Latin és teológia uralkodik tehát e rendszerben. Szinte az egész XVIII. század második felében, amikor ROUSSEAU-nak nemcsak a híre jut el ide, hanem a munkái is; igaz, hogy tilalmas utakon, vándordiakok tarisznyáinak mélyére rejtett bugyrokban. Ez az idő a hírhedt „Sinai-korszak”, amikor még az egyházi racionalizmus is háttérbe szorul, pedig DOMOKOS LAJossal az élen hosszú ideig ostromolja a hierarchia falait. Annak ellenére, hogy a kollégium mereven ragaszkodik tanulmányi rendjének hagyományos formáihoz, mégis a szegények, jobbanmondva a szegény-diákok iskolája volt. Ez tette lehetővé, hogy az egyszerű származású BUDAI, aki teljesen árva gyermekként kerül Debrecenbe, szó szoros értelemben a kollégium kényerén nevelkedik, s nem is akárhogyan. Mert 1785-ben már privátus preceptor, s mint ilyennek: magántanítványai vannak. Majd két évre rá publicus preceptorként előbb a poéták, vagyis a „verseléstanulók” osztályának, később pedig az első éves akadémistáknak a köztanítója. Így járja végig a tanítva tanulás iskoláját, amely általában a protestáns kollégiumok keretében a személyiség kibontakozásának fontos fóruma volt, és amely a szegény, de tehetséges tanulók számára a fejlődés, az előrehaladás biztosítékul szolgált. Ezen az úton a kiváló képességű preceptor BUDAI már egészen magától értetődően kerül a seniori tisztségre, ahol a coetus első embereként nemcsak a diákönkormányzat vezetője, hanem a kollégium tanulmányi munkájának is — a rector után — legfőbb öre. Közben a DOMOKOS kontra SINAI per kenyértörésre kerül, s ebből időlegesen a felvilágosodás hívei kerülnek ki győztesen. SINAINAK a katedráról is távoznia kell. Ekkor, 1791-ben megbízzák BUDAIT az üresen maradt tanszéken a történelem és a görög-római ékesszólás helyettes tanárának, majd egy évre rá DOMOKOS támogatásával külföldi tanulmányútra küldik.

Göttinga ekkor a haladó európai universitas egyik legjelentősebb székhelye. Különösképpen a természettudományok és a klasszika-filológia

terén. GAUSS és HEYNE fémjelzik ezt. Ezért választja BUDAI tanulmányainak betetőzése céljára a göttingai egyetemet. Hogy jól választott, azt rajta kívül még egy sor magyar pályatársa bizonyította be. Közülük elég ha BÓLYAI FARKAS, SEGNER JÓZSEFET, BÉL MÁTYÁST, BUDENZ JÓZSEFET, EÖTVÖS LORÁNDOT említjük. Pedig nem volt könnyű nekik kijutni. Még azoknak sem, akiknek pénzük volt. Legtöbbje azonban nem ismert sem politikai, sem pénzügyi akadályt. „Mentek ki az ifjak útlevéllel, vagy ha ilyet nem kaphattak titokban, kereskedőknek, írdeákoknak, katonáknak, vándorlegényeknek eltöze, minden képzeltetők zaklatást bátran eltűrve, nem ritkán gyalogszerrel utazva be országokat, koplalva és fázva, de égve a lelkesedés tüzétől” — írja FINÁCZY ERNŐ.¹ Igaz, hogy BUDAinak nem kellett gyalog mennie, koplalnia, sem általában nélkülöznie, mert preceptorai és seniori, valamint helyettes tanári fizetésének egy részét — takarékos beosztással elve — felretette a külsőországi tanulmányokra. No meg DOMOKOS LAJOS, aki ekkor debreceni főbíró volt, ugyancsak biztosított számára egy bizonyos összeget. Neki inkább azzal a gyanakvással és kételkedéssel kellett megküzdenie, amellyel a hivatalos szervek a haladó szellemű göttingai és németalföldi egyetemeken továbbtanuló diákokkal szemben viselkedtek. A debrecenieknek egy kötelezőnyvt is alá kellett írniok: „Kötelezem magamat arra, hogy szorgalmasan tanulok és oda nem maradok, hanem hazajövök, zenebonát támasztó tudományt nem tanulok, idehaza efféle támasztókkal nem egyezem.” BUDAI Göttingában „zenebonát támasztó tudományt” tényleg nem tanult, de megtanulta HEYNE tanait, valamint azt a „finom tónust”, amely ott az oktatásban és nevelésben szakít mindenemű középkori merevséggel.

Hazatérve, 1794-ben végleg elnyeri tanári katedráját. Korábbi tanítványai közül CSOKONAI ekkor már a poéták preceptora, s mint ilyen versben köszönti a „nagyvezetű tudós eloquent professor”-t:

Admet nyájától Apollójokat
Nem várták úgy tanítványi
S árván kesergő leányi,
Sirva vervén bágyadt lantjokat:
Mint amiként eszedlének
Eddig az óráig
Fiai e kis Tempének
Hozzád Göttingáig.

E magasztaló vers ellenére sem BUDAinak, sem DOMOKOSnak nem sikerült CSOKONAI a XVIII. század legvaskalaposabb diákerétől, majd ennek nyomán a kicsapatástól megmen-

tenie. Persze BUDAI magatartását ekkor már bizonyos fokú hajlékonyság, békülékenység jellemzi, mellyel éppúgy ki tudta engedni a kollégiumi autonómiát mindig gyanakvó szemmel figyelő helytartótanácsot, mint a tantervi küzdelmekben kiélesedő konfliktusokat. Ezt látszik igazolni az ő nevéhez fűződő álmosdi *Ratio Institutionis*, amelyben engedményeket tesz. „Diplomáciája” kompromisszumos ugyan, de amikor a helytartótanács a második *Ratio* elfogadását sürgeti, akkor a protestáns kollégiumok saját megújított tanterveiket mutatják fel. Ezt a célt szolgálta különben az ugyancsak általa készített 1815-ös tanterv is: „A tudományok rendinek új megállapítása” címmel. Ebben a munkájában a természeti ismeretek, általában a világi tudományok nagyobb teret kapnak, mint előző tantervében. E tekintetben a „külső állapotra szándékozó ifjak” érdekeit hangsúlyozza. Majd a felsőtagozatos tanulók oktatási rendjét határozza meg:

„Az I. esztendőös deákok, tógátusok és nem tógátusok egyaránt antik ismereteket hallgatnak.

A II. esztendőben a tógátusok külön tanrend szerint tanulnak, a nem tógátusok tanulmányai természeti ismeretekkel bővülnek jelentősebben.

A III. esztendőben a nem tógátusok főleg jogot tanulnak, és kevés természeti ismeretet.”

A következő 3 évfolyam alapvetően a teológiai kurzus tanulmányait foglalja magában. Majd az utasításban:

„Minden tudomány abban az esztendőben, melyhez köttetett, egészen elvégződjön oly móddal, hogy főképpen azok tanítódván, melyek az egésznek fölvetelére is kiterjed, és amelynek haszna az életre is kiterjed, a tudománynak semmi integrális része el ne maradjon.”² Tantervi koncepciója, amint látjuk — a korhoz mérten: közelebb áll a reálpedagógiához, mint a II. Ratio Educationishoz.

Okató működése, tanári gyakorlata alapos, körültekintő nevelői egyéniségről tanúskodik. Tanártársa, ifj. PÉCZELY JÓZSEF ad ezzel kapcsolatosan találó jellemzést. „Maga a természet tanítónak szülte... Értelmi felsőbbsege, tiszta, világos elméje, innen folyó különös közlő tehetsége, természettől nyert, kedves; tiszta, érthető hangja, szép külseje, nemes — mondhatnám: méltóságos tartása, ezzel összhangzó komoly, szerfelett sem komor, sem nyájas természete, mindig mérsékelt gondolkozása... mindezek őt ritka képességgel ruházzák fel tanítani, kormányozni másokat.”³ Tanítványainak nemcsak kollégiumbeli, hanem iskolán kívüli tevékenységével is törődik. Elég, ha megemlítjük, hogy a debreceni rézmetsző

¹ FINÁCZY ERNŐ; A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. Budapest, 1889. 51. lap.

² Idézi BAJKÓ MÁTYÁS; A debreceni felsőoktatás a reformkorban. Közlemények a KLTE Pedagógiai Intézetéből. Debrecen, 1955. 16. lap.

³ Idézi KISS ANDRÁS; Budai Ezsaiás a nevelő és iskolaszervező. Doktori értekezés. 90. lap. A szerző kéziratában.

diákoknak hosszú időn keresztül ő a legfőbb pártfogójuk. A rézmetsző műhely fenntartásában éppúgy támogatja őket, mint alkotásaik közzétételében.

BUDAI ÉZSAIÁS saját tudományos műveinek megalkotásában elsősorban az oktatás követelményeit és igényeit veszi figyelembe. Mint a klasszika-filológia tanára, legfőbb kötelességének azt tartja, hogy tanítványai kezébe tudományos értékű tankönyveket, kézikönyveket adjon. Mégpedig magyar nyelven. Közülük megemlítjük a *Közönséges história* c. művét, melyben amint ő mondja: „a régi népeknek, nemzeteknek, országoknak és birodalmaknak dolgai foglaltatnak”; a *Régi tudós világ története* c. munkáját, amelyet TOLDY FERENC úgy jellemez, hogy az „szerkezetben, szellemben és kidolgozásban Heyne és a göttingai könyvtár növekedését tanúsítja”; *Magyarország története* c. trilógiáját, melyről BORZSÁK ISTVÁN azt írja, hogy „nélküle Budait sem mint filológust, sem mint embert nem érthet-

jük meg”.⁴ Alkotásai hatalmas tudásról, pontos filológiai értékelő és szerkesztő erőről tanúskodnak. Általában elmondhatjuk, hogy egyetemesség és hazafiság egyaránt ihlette ezeket a műveket. A XIX. század első felének magyar kollégiumi nevelésügye, de tudományossága is sokat nyert általuk. Ezt juttatta kifejezésre az Akadémia tiszteletbeli tagsága, melyet 1831-ben ítéltek oda neki. Alkotó tevékenységének nagy érdeme, hogy „a görög és a latin nyelvben már nemcsak a bibliaismeret eszközét látja, hanem az ókori klasszikus műveltség és művészet megeremtőjét is”.⁵

Munkásságának szerves részét képezik még azok az irodalmi és neveléspolitikai küzdelmek, amelyek érdeklődését legtöbbször a haladás irányába terelték. Ha nem is tudott mindig következetesen a kollégiumi progresszió híveként fellépni, szerepe a magyar nevelés történetében jelentős; egész munkássága az utókor részéről tiszteletet és megbecsülést érdemel.

BAJRÓ MÁTYÁS

KEMÉNY FERENC

(1860—1944)

Az olimpiai játékok felújítása hazai testi nevelésünknek ugyancsak nagy lendületet adott. Talán azért, mert a legnagyobb versenyek életre keltésének nagyszerű munkájában a francia PIERRE DE COUBERTIN mellett ott találjuk a mi KEMÉNY FERENCünket is. Már 1895. augusztus 7-én megjelenik a Pester Lloyd hasábjain „Olympia rediviva” című közleménye s ezzel nagymértékben segítette a magyarországi olimpiai mozgalom kezdetét. Vajon mi lehet az oka annak, hogy az elmúlt évtizedekben és napjainkban is kevés szó esik a képzett pedagógusról és szakavatott tanügyi frőről, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság alapító magyar tagjáról?

A diadalmas olimpia születésének hetvenedik évfordulója is időszerűvé teszi, hogy emlékezzünk KEMÉNY FERENC életére és munkásságára; elsősorban azért, hogy napjaink lexiconszerkesztőinek feledékenységét pótoljuk.

KEMÉNY FERENC 1860. július 17-én Nagybicskerekén született. Középszkoláit Budapesten kezdte, majd a három felső osztályt a Stuttgart melletti PFLEIDERER-féle internátusban folytatta, ahol a német nyelvet teljesen elsajátította. Budapesten érettségizett. Első tanári diplomáját fizikából és matematikából 1883-ban szerezte. A következő esztendőben Párizsba utazott, hogy ott a Collège de France és a Sorbonne előadásait hallgassa.

A nagyhírű egyetemen kötődött barátsága a nála három esztendővel fiatalabb PIERRE DE COUBERTINNEL. A francia oktatással és neveléssel elégedetlen ifjú pedagógiai reformokat forgatott a fejében és azokról szívesen beszélgetett magyar barátjával. Sok szó esett közöttük az antik világ négyévenkénti játékeinak felújításáról, amelynek megvalósulásáról most már együtt álmodoztak. Egyik sétájuk alkalmával KEMÉNY FERENC azt javasolta, hogy az első újkori olimpiai játékokat a görögök klasszikus földjén kellene megrendezni. KEMÉNY FERENCOT COUBERTINNEL való barátsága az ésszerű testnevelés lelkes hívévé tette.

Magyarországra visszatérve a községi katonai reáliskolában kezdte pedagógiai pályafutását. Itt matematikát, magyart, szépirást és gyalogisképzést oktatott. Visszaemlékezései között ezt olvashatjuk:

— Katonai karrierem hamarosan félbeszakadt és a brassói gimnáziumhoz kerültem.

Mint helyettes tanár az óraadás mellett tanult és 1888-ban újabban diplomát szerzett, ezúttal francia és német nyelvből és irodalomból. Ekkor nevezték ki rendszeres állásra. 1891-ben Brassóból az egri állami alreáliskolába helyezték és onnan 1894-ben került a fővárosba. Abban az esztendőben tehát, amelyben kedves párizsi meghívás érkezett számára. Részt is vett azon a kongresszuson, amelyet PIERRE

⁴ BORZSÁK ISTVÁN: Budai Ézsaiás és klasszika-filológiánk kezdetei. Budapest, 1955. 110. lap.

⁵ ZSIGMOND FERENC: A debreceni református kollégium története. Debrecen, 1937. 141. lap.

DE COUBERTIN hívott egybe. Barátságuk most már úgy formálódott, hogy KEMÉNY FERENC tagja lett a játékok gondozására létrehozott Nemzetközi Olimpiai Bizottságnak.

Magyarországot is meghívták az athéni olimpiai játékokra, ezért a próbaversenyek megrendezésére és az előkészítő munkálatokra bizottságot hoztak létre. Az alkalmi olimpiai bizottság titkári tisztét BERZEVICZY ALBERT elnök mellett KEMÉNY FERENC töltötte be.

Erre az időszakra tehető KEMÉNY FERENC irodalmi munkásságának kezdete a hazai nevelésügyi folyóiratokban (Magyar Paedagogia, Egyetemes Közoktatásügyi Szemle, Középiszkola, Kereskedelmi Szakoktatás), napilapokban (Magyar Ujság, Nemzet, Budapesti Napló, Pester Lloyd, Fővárosi Lapok) és sportújságokban (Herkules, Sport Világ, Tornaügy). Nyelvészeti kérdésekkel foglalkozó cikkei az Egyetemes Philológiai Közönyben jelentek meg. A külföldi lapok közül pedig a Zeitschrift für die Reform der höheren Schulen, a Pädagogisches Archiv, az Allgemeine Deutsche Lehrzeitung, az Association Française pour l'avancement des sciences; a Neue Bahnen, az Akropolis; a La Revue Athlétique és a Bulletin du Comité International hasábjain találkozunk nevével.

1896-ban, az athéni olimpiai játékokat követően Bécsben jelent meg a „Bedeutung der Olympischen Spiele für die körperliche Erziehung der Jugend” című kiadványa, melyben KEMÉNY FERENC már az első újkori olimpiai játékok tanulságaival is foglalkozik. „Die Mittelschulen Ungarns” című munkájában (Pozsony 1896, K. Stampfel) a gimnáziumok és reáliskolák történetét, ügyvitelét és szervezetét foglalja össze. Francia nyelvtant szerkeszt a felső osztályok számára (Bp. 1896.), majd német nyelvtant és olvasókönyvet ír a középiszkolák alsó osztályai számára (Bp. 1898.).

1901. január 14-én a Magyar Tudományos Akadémia II. osztályának ülésén olvasta fel „Világakadémia” című értekezését. Bevezetője során a következőket mondta:

— Oly intézmény lebeg szemeim előtt, mely ellentéte mindannak, ami csupán egy nemzetre vagy egy tudományágra vonatkozik, amely tehát korlátlanul öleli fel a népek és tudományok összegt.

A német és francia nyelven is megjelent „Világakadémia” című könyvéért a Magyar Tudományos Akadémia Nobel-díjra ajánlotta.

Előremutató nemzetközi szemléletének köszönhető, hogy számos külföldi társaságba (a párizsi Union des Sociétés des Sports Athlétiques, a párizsi nemzetközi kiállítás I. csoport bizottsága, a Le Havre-ban tartott NOB kongresszus szervező bizottsága stb.) hívták meg és kapott megbízást hazai oktatásügyünk képviselőtére.

Sportolónk sikeres athéni szereplése után a másfél évtizede működő Magyar Atlétikai Club előkelő urai azonnal jelentkeztek a következő olimpiai résztvevő versenyzőknek az Országos Olimpiai Nagybizottság keretében történő felkészítésére. A kizárólag MAC-istákból álló bizottság titkára KREPELEA IMRE lett, KEMÉNY FERENC — mint a NOB magyar tagja — hivatalból vett részt a munkában. 1902-ben javaslatot dolgozott ki, hogy az alkalmi bizottság helyett állandó szervezet foglalkozzék a versenyzők olimpiai felkészítésével. Két esztendő múlva meg is alakult a Magyar Olimpiai Nagybizottság, amely jelentős előrelépést jelent a MOB történetében.

KEMÉNY FERENC még 1904-ben is tagja volt a magyar olimpiai küldöttségnek, amelyhez ekkor MÚZSA GYÚLA is csatlakozott. A St. Louisban rendezett olimpiai játékokat követően heves vita kezdődött a Nemzetközi Olimpiai Bizottságban. A görögök ugyanis ki akarták erőszakolni, hogy 1906-ban megrendezhessék a második athéni olimpiai játékokat. COUBERTIN ezt ellenezte és természetesen KEMÉNY FERENC sem értett egyet a tervvel.

Az 1906-os athéni közheeső olimpiai játékokon (amelyeket a NOB pánhellén játékokká minősített) a magyar kormány MÚZSA GYÚLÁT és LAUBER DEZSŐT bízta meg a magyar küldöttség vezetésével. KEMÉNY FERENC el sem utazott a görög fővárosba.

1907 áprilisában KEMÉNY FERENC lemondott a Nemzetközi Olimpiai Bizottságban viselt tisztségéről és a NOB hágui ülésére a közoktatásügyi kormány MÚZSA GYÚLÁT jelölte. Egy későbbi nyilatkozatában KEMÉNY FERENC úgy emlékezik vissza, hogy mellőzése mögött a MAC-isták vezetési törekvései húzódtak meg. Maga a Nemzeti Torna Egyesületnek volt tagja és nem viselt magas közéleti méltóságot.

KEMÉNY FERENC a tanári katedrán szolgált tovább a testkultúra ügyét, a test ésszerű nevelésére hívta fel tanítványainak figyelmét. A pedagógia területén kifejtett munkásságát az ország határain túl azonban ismerték és elismerték. Ezt bizonyítja LACHE svájci államtitkár üdvözlőlevele, melyet az 1935-ben Svájcban járt BARTÓK BÉLA útnán küldött részére. COUBERTIN, az olimpiai játékok atyja pedig az újkori olimpiai játékok 40. évfordulója alkalmával küldött levelére a következőképpen válaszolt:

— A játékok valóban nem szűntek meg továbbfejlődni és alkotásunk, amelyben önnek is része van, amit sohasem felejtettem el, becsületünkre válik.

KEMÉNY FERENC az olimpiai játékok magyar úttörője és a magyar sport nemzetközi követe mint nyugalmazott tankerületi főigazgató haláláig Budapesten élt csendes visszavonultságában. 1944. november 21-én hunyt el a fővárosban. Megemlékezésünket most SCHIL-

LEBnek azzal a gondolatával fejezzük be, melyet KEMÉNY FERENC egyik munkájában oly szeretettel idézett:

— Éljj évszázadoddal, de ne légy rabja; alkoss kortársaid részére olyant, amire szükségük van, de ne azt, amit dicsérnek.

KERESZTÉNYI JÓZSEF

GONDOLATOK EGY OLVASÁSLÉLEKTANI MUNKÁHOZ

„Korunk legfontosabb jelensége az olvasó.” EHRENBURG e megjegyzése a közönség igényein is tájékozódni kívánó író megállapítása ugyan, summául mégis odaillesnék korunk meglevő módszertani kutatásainak élére.¹ Az olvasástani felelőssége napjainkban túlnő az életkori határokon és az iskolai szaktárgyakon. Egyetemes fontossága miatt hovatovább iskolarendszerünk egészének részt kell vállalnia e munkában. Gyakorló pedagógus számára bizonyára szükségtelen e fölmerést részletesen megindokolni. A mindennapi tapasztalatokon túl utalhatunk az *oktatási programokra*: utasításait olvasás nyomán kell végrehajtani, ezzel az olvasás fontossága még tovább nő. Talán a különböző iskolafokozatokba történő átmenet újabbban többet emlegetett zökkenőnek egyik fő oka is az olvasási készség fejlettségében keresendő.²

Az olvasás iránt megnyilatkozó sokágú érdeklődéshez képest pszichológiai-módszertani vizsgálatára szakirodalmunkban ritkán kerül sor. Különösen szembeötlő, mennyire elkerüli a felső tagozatos szaktárgyi módszertanok figyelmét az alapkészségek egész általános iskolán átnyúló közös gondja. Az olvasás kérdését például jobbára csak a magyar szakos tanárok hordozzák; 1960–61-i tapasztalat-

cseréjük úgyszólván az egyetlen jele az olvasásmódszertan iránti érdeklődésnek. De még ez a vita is — a résztvevők egy csoportjának találó megállapítása szerint — megrekedt a metodikai tanácsadásnál, s nem törekedett az olvasásmódszertan kérdéseit empirikusról tudományos alapra helyezni.³ A pedagógusképzésben használatos jegyzetek (tankönyvek) rendszerint ugyancsak nem foglalkoznak az olvasásmódszertan alapkérdéseivel.⁴

Hogy a figyelem ilyen elterelődése nem indokolt, arra elgondolkoztatónak utalnak a hazai és külföldi könyvtári szaklapokban rendszeresen megjelenő olvasáspszichológiai és -technikai közlemények.⁵ A szovjet pszichológia olvasáslélektant is érintő kutatómunkájáról magyar nyelvű cikkeik is megemlékeznek.⁶ A polgári pedagógia területén az angol nyelvű iskolák olvasási kutatásai a legzadagabbak. Kiadványaik, eredményeik — világnézetileg ellentétes pszichológiai kiindulópontjaik ellenére is — megfontolásra készíthetnek.⁷

Az olvasás vizsgálatának e terjedelmes külföldi irodalmában SMITH és DECHANT tankönyve különleges helyet foglal el.⁸ A szigorú szemlélő a művet inkább kompilációnak, semmint eredeti munkának ítélné, bár SMITH igényes szerző: tollából — ugyanebben a soro-

¹ Vö. NAGY SÁNDOR; *Új jelenségek a didaktikában*. Köznevelés 1965/13—14; 521.

² Az olvasás minden életkorban döntő szerepével vö. pl. VINCZE LÁSZLÓ—VINOZE FLÓRA; *A gyermeki világhép problémája a gyermeklélektanban*. Bp. 1961: 86.; NAGY SÁNDOR; *Az oktatás elmélete*. Bp. 1962: 99., 67.; SZABÓ LÁSZLÓ; *Miért romlik a tanulmányi eredmény?* Köznevelés 1965/9: 342—44.; BALASSA BENŐ; *Ki osztályoz realitáson?* (Hozzászólás Szabó László cikkéhez) Köznevelés 1965/12: 455—56.; GREZSA FERENC; *Gimnáziumi oktatásunk néhány problémája*. Tisztatáj 1965/5: 358.; SZILÁGYI VILMOS; *Gyermekvédelmünk néhány időszaki kérdéséről*. Valóság 1965/5: 70.; SZ. VÁRNAGY MARIANNE; *A felnőttoktatás múltjáról és terveiről II*. Magyartanítás 1965/3: 108.

³ TARJÁN LÁSZLÓ; *Az olvasási készség helyzete és fejlesztésének módja az általános iskola felső tagozatában*. Magyartanítás 1960/5: 30—35. (Vita BRÓSZ RÓBERTNÉ, DOMBRÁDY LÓRÁND, FARKAS SÁROLTA, FRIED ISTVÁN és a Főv. Ped. Szem. Gyak. Ált. Isk. magyar szakos tanárai hozzászólásával, TARJÁN LÁSZLÓ válaszával és LENGYEL DÉNES zárszavával a *Magyartanítás* 1960/5—1961/4. számaiban.) BAKAY MÁRIA; *A gyengén olvasó tanulókról*. Módszertani Közlemények 1964/5: 389—90.

⁴ MAKAY GUSZTÁV; *A magyar irodalomtanítás módszertana* (kézirat). Bp. 1964: 267—73.; NEMES ISTVÁN; *Az irodalomtanítás módszertana* (kézirat). Bp. 1961: 267—73. A tanítóképzők szakmódszertani jegyzete (MAKOLDI MIHÁLYNÉ—MÁHR ELBONÓRA—VIRÁG ILONA; *Az anyanyelv tanításának módszertana* (kézirat). Bp. 1963⁹) természetesen kivétel.

⁵ Vö. TORDAY ALIOE; *Az idegkönyvtárak helyzete* A könyvtáros 1962/9: 530—32. Itt köszöni meg a szerző segítő-készségét, amellyel cikkére vonatkozó gazdag magyar és külföldi (német, francia, finn) bibliográfiát bocsátott rendelkezésemre.

⁶ Pl. HELL GYÖRGY; *Struktúrák és nyelvoktatás*. Idegen Nyelvek Tanítása 1965/3: 79—83.

⁷ A szinte áttekinthetetlen méretű angol nyelvű szakirodalom jó összefoglalása GRAY, WILLIAM S.: *Reading, Sociology of Reading, Physiology and Psychology of Reading* (HARRIS, CHESTER W., ed.: *Encyclopedia of Educational Research*. New York 1960: 1086—1134). Az amerikai olvasáskutatás néhány újabb terméke: DOMAN, G.: *How to Teach Your Baby to Read?* New York 1964.; MONROE, M.—ROGERS, B.: *Foundations for Reading: Informal Pre-reading Procedures*. Chicago 1964.; STERN, CATHERINE—GOULD, TONI S.: *Children Discover Reading: An Introduction to Structural Reading*. New York 1965. — Az olvasásmódszertan iránt megnyilvánuló érdeklődést természetesen az angol nyelvű írásrendszere is magyarázza. Ebben a vonatkozásban figyelemre méltó az a legújabb kezdeményezés, amely éppen az írás átalakításával kísérli meg az olvasástani kezdő szakaszának megkönnyítését. Vö. DOWNING, JOHN H.: *The i. t. a. Reading Experiment*. London 1964., valamint a kísérlet két bírálatát; MALMQUIST, EVE (*International Review of Education* 1965/2: 242—44) és WEINBERG, JOEL (*Harvard Educational Review* 1965/2: 245—49).

⁸ SMITH, HENRY P.—DECHANT, EMERALD V.: *Psychology in Teaching Reading*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall 1961. (A továbbiakban 3—D)